

Міжнародне економічне право. Підручник у двох томах

Том 1 містить систематизований стислий виклад основних загальних питань міжнародного економічного права. Найважливіші теоретичні положення сформульовано на основі останніх досягнень науки, висвітлено новітнє законодавство та судову практику.

Розглядається поняття, предмет, джерела міжнародного економічного права. Висвітлюється право міжнародної економічної інтеграції та економічної інтеграції в рамках ЄС. Досліджуються питання права економічної конкуренції ЄС. Особлива увага приділяється суб'єктам міжнародного економічного права та міжнародним фінансовим організаціям. Всебічно досліджуються міжнародні економічні договори.

Том 2 містить систематизований стислий виклад основних спеціальних, міжгалузевих питань міжнародного економічного права. Найважливіші теоретичні положення сформульовано на основі останніх досягнень науки, висвітлено новітнє законодавство та судову практику.

Розглядається право міжнародної економічної діяльності ТНК, міжнародне торговельне право, міжнародне інвестиційне право, міжнародне право військово-технічного співробітництва, міжнародне транспортне право. Висвітлюються питання міжнародного страхового та енергетичного права, міжнародно-правове регулювання неспроможності (банкрутства). Особлива увага приділяється міжнародному фінансовому праву та його інститутам. Досліджуються питання міжнародного податкового, митного, валютного, банківського права. Розглядається правове регулювання віртуальних активів. Всебічно досліджується міжнародно-правове регулювання гуманітарної та фінансової допомоги.

Підручник стане у пригоді тим, хто цікавиться питаннями правового регулювання міжнародних економічних та фінансових відносин, публічних фінансів, здобувачам вищої освіти, викладачам, а також адвокатам, суддям, підприємцям.

Серія «Наукова школа фінансового права імені Лідії Воронової»
Серія «Наукова школа економічного права»

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Національна академія правових наук України

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО

Загальна частина

ПІДРУЧНИК

У двох томах

Том 1

За редакцією
член-кореспондента НАПрН України,
доктора юридичних наук,
професора **О. А. Музики-Стефанчук**;

член-кореспондента НАПрН України,
доктора юридичних наук,
професора **В. В. Резнікової**

ЮРІНКОМ ІНТЕР
Київ – 2026

УДК 341:33](4-6ЄС)(075.8)
М69

*Рекомендовано Вченою радою Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 22 грудня 2025 р.)
Рекомендовано Національною академією правових наук України
(постанова президії № 159/7 від 23 грудня 2025 р.)*

Рецензенти:

Ваолевська Л. А., доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
керівник Дослідницької служби Верховної Ради України;

Подцерковний О. П., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Устименко В. А., доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії наук України, член-кореспондент
Національної академії правових наук України, заслужений юрист України,
директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова Національної академії наук України».

Міжнародне економічне право. Загальна частина : підручник : у 2 т. / за ред.
М69 О. А. Музики-Стефанчук та В. В. Резнікової. Київ : Юрінком Інтер, 2026. Т. 1. 268 с.

ISBN 978-966-667-968-3
ISBN 978-966-667-969-0 (Т. 1)

Підручник містить систематизований стислий виклад основних загальних питань міжнародного економічного права. Найважливіші теоретичні положення сформульовано на основі останніх досягнень науки, висвітлено новітнє законодавство та судову практику.

Розглядається поняття, предмет, джерела міжнародного економічного права. Висвітлюється право міжнародної економічної інтеграції та економічної інтеграції в рамках ЄС. Досліджуються питання права економічної конкуренції ЄС. Особлива увага приділяється суб'єктам міжнародного економічного права та міжнародним фінансовим організаціям. Всебічно досліджуються міжнародні економічні договори.

Підручник стане у пригоді тим, хто цікавиться питаннями правового регулювання міжнародних економічних та фінансових відносин, публічних фінансів, здобувачам вищої освіти, викладачам, а також адвокатам, суддям, підприємцям.

УДК 341:33](4-6ЄС)(075.8)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-968-3
ISBN 978-966-667-969-0 (Т. 1)

© Музика-Стефанчук О. А., Резнікова В. В. та ін., 2026
© Юрінком Інтер, 2026

Авторський колектив:

Гарагонич О. В., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 5 (параграфи 5.1, 5.2, 5.5), глава 6 (параграф 6.4);*

Гуренко М. А., кандидат юридичних наук, асистент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 6 (параграф 6.2);*

Кологойда О. В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 6 (параграф 6.3);*

Музика-Стефанчук О. А., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *вступ (у співавторстві з В. В. Резніковою), глава 7 (у співавторстві з Н. Я. Якимчук);*

Поединок В. В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 3 (у співавторстві з В. В. Резніковою); глава 4; глава 6 (параграф 6.1 у співавторстві з В. В. Резніковою);*

Попова А. В., кандидат юридичних наук, доцент – *глава 8;*

Резнікова В. В., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *вступ (у співавторстві з О. А. Музикою-Стефанчук), глави 1, 2 (у співавторстві з В. С. Щербиною); глава 3 (параграфи 3.1, 3.2 у співавторстві з В. В. Поединок); глава 6 (параграф 6.1 у співавторстві з В. В. Поединок);*

Смирнова К. В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри порівняльного і європейського права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво) Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 5 (параграфи 5.3, 5.4);*

Щербина В. С., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глави 1, 2 (у співавторстві з В. В. Резніковою);*

Якимчук Н. Я., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 7 (у співавторстві з О. А. Музикою-Стефанчук).*

Зміст

Вступ.....	7
------------	---

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Глава 1

Поняття та предмет міжнародного економічного права	9
--	---

1.1. Міжнародні економічні відносини	11
--	----

1.2. Предмет та методи міжнародного економічного права	16
--	----

1.3. Принципи міжнародного економічного права.....	22
--	----

Глава 2

Джерела міжнародного економічного права	29
---	----

2.1. Поняття та система джерел міжнародного економічного права	31
--	----

2.2. Міжнародний договір в системі джерел міжнародного економічного права.....	33
--	----

2.3. Міжнародний звичай як джерело міжнародного економічного права.....	37
---	----

2.4. Рішення (акти) міжнародних організацій та міжнародних судів, їх значення як джерел міжнародного економічного права.....	39
--	----

Глава 3

Право міжнародної економічної інтеграції	43
--	----

3.1. Міжнародний економічний правопорядок	45
---	----

3.2. Міжнародне економічне співробітництво.....	53
---	----

Глава 4

Економічна інтеграція в рамках ЄС.....	59
--	----

4.1. Історія європейської інтеграції. Правова природа ЄС.....	61
---	----

4.2. Внутрішній ринок ЄС. Свободи внутрішнього ринку	66
--	----

4.3. Спільна торговельна політика ЄС.....	76
---	----

Глава 5

Право економічної конкуренції ЄС	79
--	----

5.1. Загальна характеристика права економічної конкуренції ЄС.....	81
--	----

5.2. Джерела права економічної конкуренції ЄС.....	86
--	----

5.3. Розмежування компетенції ЄС та держав-членів та повноваження ЄС в сфері конкурентної політики.....	92
---	----

5.4. Правові наслідки порушення правил конкуренції ЄС	93
5.5. Основні правові інститути права економічної конкуренції ЄС...	96
5.5.1. Правовий інститут антиконкурентної поведінки	96
5.5.2. Правовий інститут зловживання домінуючим становищем	98
5.5.3. Правовий інститут державної допомоги	100
5.5.4. Правовий інститут контролю за концентраціями суб'єктів господарювання	102
Глава 6	
Суб'єкти міжнародного економічного права	107
6.1. Держава як суб'єкт міжнародного економічного права	109
6.2. Міжнародні економічні організації	120
6.3. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного економічного права	126
6.4. Наднаціональні компанії ЄС	135
6.4.1. Поняття та види наднаціональних компаній ЄС	135
6.4.2. Європейське товариство	138
6.4.3. Європейське об'єднання з економічних інтересів	148
6.4.4. Європейське кооперативне товариство	155
Глава 7	
Правовий статус та діяльність міжнародних фінансових організацій	165
7.1. Поняття та правовий статус міжнародних фінансових організацій	167
7.2. Міжнародний валютний фонд (МВФ / IMF)	183
7.3. Група Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій, Міжнародний центр з вирішення інвестиційних суперечок)	190
7.4. Банк міжнародних розрахунків (БМР / BRI)	207
7.5. Регіональні міжнародні фінансові організації	211
7.5.1. Регіональні банки реконструкції та розвитку	211
7.5.2. Європейський Союз, його фонди та банки	213
7.5.2.1. Європейський центральний банк	214

Зміст

7.5.2.2. Європейський інвестиційний банк	216
7.5.2.3. Власні ресурси та бюджетна система ЄС, структурні фонди ЄС.....	218
7.6. Некласичні міжнародні фінансові організації та міждержавні об'єднання (Паризький клуб країн-кредиторів, Лондонський клуб кредиторів, групи G7, G10 та G20).....	229
Глава 8	
Міжнародні економічні договори	237
8.1. Поняття, ознаки та функції міжнародних економічних договорів	239
8.2. Види міжнародних економічних договорів.....	244
8.3. Структура міжнародних економічних договорів	247
8.4. Форма міжнародних економічних договорів	250
8.5. Укладення міжнародних економічних договорів.....	253
8.6. Тлумачення міжнародного економічного договору	259
8.7. Дотримання, виконання, припинення та недійсність міжнародних економічних договорів.....	261

Вступ

Міжнародне економічне право є галуззю міжнародного права, яка регулює правові відносини між державами, міжнародними організаціями, суб'єктами приватного сектору у сфері міжнародної торгівлі товарами та послугами, інвестицій, фінансових операцій, перевезень, енергетики, міжнародного валютного права, міжнародного фінансового права, міжнародної фінансової та іншої допомоги, міжнародного оподаткування, правового регулювання операцій із віртуальними активами, міжнародного банківського права та міжнародних розрахунків, у митній сфері тощо. Міжнародне економічне право формується з метою забезпечення передбачуваності, стабільності та справедливості міжнародних економічних відносин, а також створення умов для збалансованого розвитку держав і глобальної економіки загалом.

Історія становлення міжнародного економічного права нерозривно пов'язана з еволюцією світової економіки. Його витоки сягають міжнародних торговельних договорів і морських конвенцій середньовіччя, таких як Ганзейські угоди чи *Lex mercatoria* (Право купців). У XIX ст. розвиток промисловості та міжнародної торгівлі сприяв укладенню перших багатосторонніх економічних договорів, зокрема Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883) та Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (1886).

Після Другої світової війни створення нової архітектури міжнародного економічного порядку закріпилося через Бреттон-Вудські угоди (1944), що заснували Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк), а також через укладення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ, 1947), яка згодом трансформувалася у Світову організацію торгівлі (СОТ, 1995).

На сучасному етапі розвиток міжнародного економічного права відбувається з урахуванням: розширення мережі регіональних економічних інтеграційних об'єднань (ЄС, МЕРКОСУР, НАФТА/USMCA, АСЕАН тощо); цифровізації та автоматизації міжнародної торгівлі; зростання ролі міжнародних економічних санкцій і правових механізмів їх застосування; глобальних викликів – від зміни клімату до порушення ланцюгів постачання внаслідок воєн та криз.

Міжнародне економічне право для України має особливе значення у світлі євроінтеграційного курсу та виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014), включаючи положення про створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ). Цей процес передбачає: гармонізацію національного законодавства із правом ЄС (*acquis*), зокрема у сферах митного, конкурентного, інвестиційного та

фінансового права; адаптацію до вимог міжнародних економічних організацій, в яких Україна є членом (СОТ, МВФ, Світовий банк тощо); формування фахових компетентностей для участі в міжнародних переговорах і вирішенні економічних спорів у міжнародних інституціях (наприклад, у рамках Механізму врегулювання спорів СОТ чи інвестиційного арбітражу за Конвенцією ICSID 1965 р.).

Для правників вивчення міжнародного економічного права є основою для: розуміння структури та механізмів сучасної світової економіки; засвоєння правових інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності; опанування норм і процедур міжнародних організацій та економічних судових/арбітражних органів; розвитку навичок правового аналізу й аргументації у сфері міжнародних економічних спорів; формування професійної здатності забезпечувати захист національних економічних інтересів України на міжнародній арені. Окрім цього, важливе значення має розуміння питань захисту фінансових інтересів держави, ЄС тощо, особливостей формування та реалізації публічної фінансової політики. У межах міжнародного економічного права пропонується висвітлення як приватних, так і публічних аспектів, притаманних економічним і фінансовим відносинам.

Запропонований підручник розроблено з урахуванням: чинної міжнародної договірної бази та актуальної судової практики; положень національного законодавства, адаптованих до стандартів ЄС; останніх тенденцій розвитку міжнародних економічних та фінансових відносин. Логічним та органічним продовженням підручника «Міжнародне економічне право. Загальна частина» є підручник «Міжнародне економічне право. Спеціальна частина», де читачам пропонується предметне ознайомлення із особливими інститутами міжнародного економічного права.

ГЛАВА 1

ПОНЯТТЯ ТА ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

1.1. Міжнародні економічні відносини

Міжнародні економічні відносини покликані слугувати реалізації основних засад зовнішньої політики Української держави в економічній сфері. Відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»¹ основними засадами зовнішньої політики є, зокрема:

- забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі;
- підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди;
- забезпечення з метою повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу інтеграції економіки України у світову економічну систему;
- розширення міжнародного співробітництва з метою залучення іноземних інвестицій, новітніх технологій та управлінського досвіду в національну економіку в інтересах її реформування, модернізації та інноваційного розвитку.

У вітчизняній економічній літературі існує чимало визначень поняття міжнародних економічних відносин, які відрізняються між собою.

Так, одні автори визначають міжнародні економічні відносини як відносини, які виникають та існують між людьми з різних країн щодо виробництва, обміну і споживання товарів, послуг та ідей на основі міжнародного поділу праці, в умовах необмежених людських потреб і обмежених ресурсів².

Інші – характеризують міжнародні економічні відносини як систему відносин, що виникають між суб'єктами з різних країн з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів, послуг, капіталів, ідей в умовах обмеженості ресурсів і міжнародного поділу праці в межах світового господарства³.

Більшість представників вітчизняної економічної науки, хоч і з деякими відмінностями, характеризують міжнародні відносини як систему господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, відповідними суб'єктами господарювання, як особливу форму діяльності, що базується на міжнародному поділі праці⁴.

¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

² Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. д.е.н., професора А. І. Крисоватого, д.е.н., професора Р. Є. Зварича. Тернопіль: ЗУНУ. 2021. С. 11.

³ Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2014. С. 10.

⁴ Горбач Л. М., Плотніков О. В. Міжнародні економічні відносини. Київ : Кондор. 2017. С. 8-9.

Глава 1. Поняття та предмет міжнародного економічного права

Визначальною ознакою міжнародних економічних відносин, яка підтримується більшістю науковців-економістів, є міжнародний поділ праці, який і зумовив виникнення та функціонування зазначених відносин.

Основні відмінності у визначенні поняття міжнародних економічних відносин стосуються, як правило, кола об'єктів та суб'єктів цих відносин, що зумовлено, зокрема, і неврахуванням та незастосуванням юридичної термінології.

Більшість економістів відносять до об'єктів міжнародних економічних (знову таки з деякими відмінностями) виробництво, розподіл і споживання товарів, капіталів, послуг тощо. Відтак, по суті, йдеться про економічну діяльність та результати такої діяльності.

Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010, затверджена наказом Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 р. № 457⁵, визначає економічну діяльність як процес виробництва продукції (товарів і послуг), який здійснюють з використанням певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Економічну діяльність характеризують витрати на виробництво, процес виробництва та випуск продукції.

Статтею 1 Закону України від 16 квітня 1991 р. № 059-XII «Про зовнішньоекономічну діяльність»⁶ діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, а також діяльність державних замовників з оборонного замовлення у випадках, визначених законами України, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами визначається як зовнішньоекономічна діяльність.

Деякі вчені визначають міжнародні економічні відносини як особливу форму суспільно-виробничих зв'язків між окремими державами, між державами та міжнародними організаціями, між міжнародними організаціями⁷, тим самим не відносячи суб'єктів господарювання до суб'єктів міжнародних економічних відносин, що видається безпідставним.

На нашу думку, залежно від суб'єктного складу можна виділити чотири рівні міжнародних економічних відносин, які й складають предмет міжнародного економічного права:

1-а група – економічні відносини між державами;

2-а група – економічні відносини між державами і міжнародними організаціями. Прикладом можуть бути відносини України з Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй (ЄЕКООН), Європей-

5

⁵ URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/FIN59047?ed=2010_10_11

6

⁶ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

⁷ Міжнародне економічне право: підручник / В. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін.; за наук. ред. В. Опришка. Київ : КНЕУ, 2006. С. 12.

Серія «Наукова школа фінансового права імені Лідії Воронової»
Серія «Наукова школа економічного права»

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Національна академія правових наук України

МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО

Спеціальна частина

ПІДРУЧНИК

У двох томах

Том 2

За редакцією
член-кореспондента НАПрН України,
доктора юридичних наук,
професора **О. А. Музики-Стефанчук;**

член-кореспондента НАПрН України,
доктора юридичних наук,
професора **В. В. Резнікової**

ЮРІНКОМ ІНТЕР
Київ – 2026

УДК 341:33](4-6ЄС)(075.8)

М69

*Рекомендовано Вченою радою Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 22 грудня 2025 р.)*

*Рекомендовано Національною академією правових наук України
(постанова президії № 159/7 від 23 грудня 2025 р.)*

Рецензенти:

Баолевська Л. А., доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
керівник Дослідницької служби Верховної Ради України;

Подцерковний О. П., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент Національної академії правових наук України;

Устименко В. А., доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії наук України, член-кореспондент
Національної академії правових наук України, заслужений юрист України,
директор Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Мамутова Національної академії наук України».

Міжнародне економічне право. Спеціальна частина : підручник : у 2 т. / за ред.
М69 О. А. Музики-Стефанчук та В. В. Резнікової. Київ : Юрінком Інтер, 2026. Т. 2. 628 с.

ISBN 978-966-667-968-3

ISBN 978-966-667-970-6 (Т. 2)

Підручник містить систематизований стислий виклад основних спеціальних, міжгалузевих питань міжнародного економічного права. Найважливіші теоретичні положення сформульовано на основі останніх досягнень науки, висвітлено новітнє законодавство та судову практику.

Розглядається право міжнародної економічної діяльності ТНК, міжнародне торговельне право, міжнародне інвестиційне право, міжнародне право військово-технічного співробітництва, міжнародне транспортне право. Висвітлюються питання міжнародного страхового та енергетичного права, міжнародно-правове регулювання неспроможності (банкрутства). Особлива увага приділяється міжнародному фінансовому праву та його інститутам. Досліджуються питання міжнародного податкового, митного, валютного, банківського права. Розглядається правове регулювання віртуальних активів. Всебічно досліджується міжнародно-правове регулювання гуманітарної та фінансової допомоги.

Підручник стане у пригоді тим, хто цікавиться питаннями правового регулювання міжнародних економічних та міжнародних фінансових відносин, публічних фінансів, здобувачам вищої освіти, викладачам, а також адвокатам, суддям, підприємцям.

УДК 341:33](4-6ЄС)(075.8)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-968-3

ISBN 978-966-667-970-6 (Т. 2)

© Музика-Стефанчук О. А., Резнікова В. В. та ін., 2026

© Юрінком Інтер, 2026

Авторський колектив:

- Бесєдін І. О.**, доктор філософії (PhD), начальник управління Львівської митниці – глава 15 (у співавторстві з Л. А. Музикою);
- Гаврилюк Р. О.**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – глава 10 (у співавторстві з П. С. Пацурківським);
- Головачова А. С.**, кандидат юридичних наук, асистент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 2 (параграфи 2.2, 2.3);
- Губерська Н. Л.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 9 (у співавторстві з В. Г. Савенковою);
- Дорофєєва Л. М.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ «Ужгородський національний університет», начальник юридичного управління Закарпатської митниці – глава 11 (у співавторстві з О. П. Рябенком);
- Клепікова О. В.**, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 5;
- Кологойда О. В.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 1;
- Мохнев С. С.**, аспірант кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова комітету цифрових активів в Capital.com – глава 14 (у співавторстві з О. А. Музикою-Стефанчук);
- Музика Л. А.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри приватного права Національного університету «Києво-Могилянська академія» – глава 15 (у співавторстві з І. О. Бесєдіним);
- Музика-Стефанчук О. А.**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 12 (у співавторстві з Н. Я. Якимчук); глава 14 (у співавторстві з С. С. Мохневим);
- Пацурія Н. Б.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – глава 6;
- Пацурківський П. С.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – глава 10 (у співавторстві з Р. О. Гаврилюк);

- Повар П. О.**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 8*;
- Пожоджук Т. Б.**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 2 (параграфи 2.1, 2.4)*;
- Поєдинок В. В.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 3 (у співавторстві з В. В. Резніковою)*;
- Пожидаєва М. А.**, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 13 (у співавторстві з Т. М. Ямненко)*.
- Радзивілюк В. В.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 7*;
- Резнікова В. В.**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 3 (у співавторстві з В. В. Поєдинок)*; *глава 4 (у співавторстві з В. С. Щербиною)*;
- Рябченко О. П.**, доктор юридичних наук, кандидат економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри фінансового та податкового права Державного податкового університету Міністерства фінансів України – *глава 11 (у співавторстві з Л. М. Дорофєєвою)*;
- Савенкова В. Г.**, кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 9 (у співавторстві з Н. Л. Губерською)*;
- Щербина В. С.**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України, професор кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 4 (у співавторстві з В. В. Резніковою)*;
- Якимчук Н. Я.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 12 (у співавторстві з О. А. Музикою-Стефанчук)*;
- Ямненко Т. М.**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансового права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *глава 13 (у співавторстві з М. А. Пожидаєвою)*.

Зміст

Глава 1

Право міжнародної економічної діяльності транснаціональних компаній 11

1.1. Роль транснаціональних компаній у системі
міжнародних економічних відносин. 13

1.2. Міжнародне правове регулювання
транснаціональних корпорацій 18

Глава 2

Міжнародне торговельне право 41

2.1. Поняття та предмет міжнародного
торговельного права 43

2.2. Світова організація торгівлі: правові засади
функціонування та міжнародне значення 45

2.3. Правове регулювання міжнародної торгівлі
в рамках системи Світової організації торгівлі. 51

2.4. Основні принципи регулювання міжнародної торгівлі 58

Глава 3

Міжнародне інвестиційне право 67

3.1. Поняття та джерела міжнародного інвестиційного права 69

3.2. Міжнародні гарантії захисту інвестицій 78

3.3. Міжнародний інвестиційний арбітраж 86

Глава 4

Міжнародне право військово-технічного співробітництва 91

4.1. Поняття та сутність військово-технічного співробітництва 93

4.2. Основні напрями та форми військово-технічного
співробітництва 94

4.3. Права та обов'язки держав при здійсненні
військово-технічного співробітництва 97

4.4. Військово-технічне співробітництво України. 99

Глава 5

Міжнародне транспортне право. 107

5.1. Загальні питання міжнародно-правового регулювання
економічної діяльності у галузі транспорту 109

5.2. Міжнародно-правове регулювання перевезень пасажирів
та вантажів залізничним транспортом. 125

5.3. Міжнародно-правове регулювання перевезень пасажирів та вантажів автомобільним транспортом	135
5.4. Міжнародно-правове регулювання перевезень вантажів та пасажирів морським транспортом	144
5.5. Міжнародно-правове регулювання перевезень пасажирів та вантажів повітряним транспортом	150
Глава 6	
Міжнародне страхове право	157
6.1. Поняття та принципи міжнародного страхового права	159
6.2. Джерела міжнародного страхового права	173
Глава 7	
Міжнародно-правове регулювання неспроможності (банкрутства)	187
7.1. Транскордонна неспроможність (банкрутство): введення	189
7.2. Уніфіковані правила про транскордонну неспроможність (банкрутство)	191
7.3. Формалізація погодженого розвитку у сфері правової регламентації транскордонних банкрутств у Європейському Союзі	199
Глава 8	
Міжнародне енергетичне право	211
8.1. Поняття міжнародного енергетичного права	213
8.2. Енергоресурси та їх види	217
8.3. Міжнародні договори як джерело міжнародного енергетичного права	220
8.4. Договір до Енергетичної хартії	228
8.5. Енергетика у світлі вимог сталого розвитку	232
8.6. Міжнародні організації ООН у енергетичній сфері	242
8.7. Міжнародні енергетичні організації	249
Глава 9	
Міжнародне фінансове право	275
9.1. Міжнародне фінансове право: виникнення, концепції та визначення поняття	277
9.2. Парадигми міжнародного фінансового права у фокусі західної правової доктрини	285
9.3. Джерела, методи, принципи міжнародного фінансового права ...	288
9.4. Суб'єкти міжнародного фінансового права	294

Глава 10

Міжнародне податкове право	303
10.1. Поняття та природа міжнародного податкового права	306
10.1.1. Класичне (узвичаєне) поняття міжнародного податкового права	306
10.1.2. Джерела та методи міжнародного податкового права	309
10.1.3. Юрисдикційні основи міжнародного оподаткування	312
10.1.4. Міжнародне податкове право та міжнародне звичаєве право	314
10.1.5. Вплив міжнародного податкового права на національні податкові системи	316
10.2. Фундаментальні принципи, правила та стандарти міжнародного податкового права	321
10.2.1. Загальні питання принципів, правил і стандартів міжнародного податкового права	321
10.2.2. Фундаментальні принципи міжнародного податкового права	324
10.2.3. Правила міжнародного податкового права	335
10.2.4. Стандарти міжнародного податкового права	343

Глава 11

Міжнародне митне право	349
11.1. Основні засади міжнародного митного права (поняття, джерела, принципи міжнародного митного права, митна територія та митний кордон ЄС)	351
11.2. Роль міжнародних інституцій в уніфікації діяльності митних служб (ООН, Світова організація торгівлі, Всесвітня митна організація)	369
11.3. Вимоги до спрощення і гармонізації митних процедур	385
11.3.1. Міжнародні стандарти митних процедур	385
11.3.2. Основні поняття Конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур	387
11.3.3. Впровадження положень Кіотської конвенції в Україні ...	396
11.3.4. Рекомендаційні норми ВМО	399
11.4. Протидія митному шахрайству	401
11.5. Митна справа в ЄС та засади її реалізації	410
11.5.1. Основні положення щодо здійснення митної справи в ЄС. ...	410
11.5.2. Декларування в митному праві ЄС	416

11.5.3. Тарифне регулювання в ЄС (мита в ЄС, спільний митний тариф ЄС, комбінована товарна номенклатура ЄС, податки з обороту і акцизи, спеціальні митні збори)	418
11.5.4. Управління ризиками та митний контроль	423
11.5.5. Контроль після випуску товарів	424
11.5.6. Правила походження та митна вартість товарів (правила походження товарів, методи для визначення походження товарів, непредференційне походження товарів, предференційне походження товарів)	425
11.5.7. Митна вартість товару та методи її визначення	428
11.5.8. Основні вимоги законодавства ЄС до безпеки та якості товарів	429
11.6. Міжнародне митне співробітництво та участь в ньому митних органів України	433
Глава 12	
Міжнародне валютне право	443
12.1. Міжнародне валютне право та міжнародні економічні відносини	445
12.2. Валютні союзи та світові валютні системи	447
12.3. Стандарти поведінки та практики на міжнародному валютному ринку	456
12.4. Валютні операції в ЄС	464
12.5. Спеціальні права запозичення	477
12.6. Міжнародний валютний ринок, ринок FOREX і ринок єврооблігацій	478
12.7. Валютні та інші ризики, їхнє хеджування	481
12.8. Валюта ціни (контракту), валюта платежу (боргу) та валютні застереження	485
Глава 13	
Міжнародне банківське право:	
принципи та практика	489
13.1. Поняття, предмет, принципи міжнародного банківського права.	491
13.2. Міжнародно-правові стандарти здійснення транскордонних платежів.	497
13.3. Джерела та суб'єкти міжнародного банківського права: їх роль у міжнародній банківській діяльності.	518

Глава 14

Правове регулювання віртуальних активів 531

- 14.1. Еволюція правового регулювання віртуальних активів
в ЄС та світі 533
- 14.2. Ключові міжнародні інституції та їх регуляторні підходи
до правового врегулювання віртуальних активів 542
- 14.4. Особливості імплементації міжнародно-правових норм
у сфері віртуальних активів у законодавствах
іноземних держав 560

Глава 15

**Міжнародно-правове регулювання гуманітарної
та фінансової допомоги 569**

- 15.1. Поняття права на гуманітарну допомогу 571
- 15.2. Сутність поняття «гуманітарна допомога» 577
- 15.3. Суб'єкти надання та отримання гуманітарної допомоги 584
- 15.4. Принципи надання гуманітарної допомоги
в умовах воєнного стану 586
- 15.5. Правовий режим гуманітарної та фінансової
допомоги від ООН 597
- 15.6. Правовий режим гуманітарної та фінансової
допомоги від ЄС 610

ГЛАВА 1

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

1.1. Роль транснаціональних компаній у системі міжнародних економічних відносин

Історія виникнення транснаціональних корпорацій чи компаній (англ. Transnational Corporation, далі – ТНК) бере свій початок у XVII ст. зі створення англійської компанії East India Company. Періодом становлення ТНК є друга третина XIX ст. – перша пол. XX ст. Причинами визначають їх прагнення протистояти жорсткій конкуренції в міжнародному масштабі. Найбільш активного розвитку транснаціональні компанії отримали в другій половині XX ст. Це пов'язано з досягненнями науково-технічного прогресу та початком глобалізації світової економіки, зумовленої міжнародною міграцією капіталів, міжнародним поділом праці, поглибленням спеціалізації економічних ринків окремих країн, поширенням їх економічних взаємовідносин та взаємозалежності.

У світовій економічній літературі існує декілька термінів для позначення компаній, що мають міжнародне виробництво на основі прямих іноземних інвестицій (багатонаціональні, міжнародні, транснаціональні, глобальні, інтернаціональні тощо). Такі компанії зареєстровані в одній країні, але здійснюють виробництво та інші економічні операції в інших країнах.

За належністю капіталу компаній, які здійснюють міжнародне виробництво, виділяють два види: транснаціональні та багатонаціональні.

Транснаціональні компанії – компанії національні за капіталом та контролем, але міжнародні за сферою здійснення економічної діяльності. Вони мають материнську компанію в одній країні та дочірні підприємства, філії або представництва за кордоном. Хоча такі компанії (корпорації) мають всесвітню мережу філій, капітал їх материнської компанії сконцентрований в одній країні (наприклад, американські корпорації Ford Motor Company, Exxon Mobil), а зарубіжні активи виникли на базі прямих іноземних інвестицій. Позначення «транснаціональний» підкреслює зв'язок корпорацій з капіталом конкретної країни резиденства, де такі компанії зареєстровані та мають центральний офіс з якого контролюється мережа дочірніх підприємств та філій.

Багатонаціональні компанії (Multinational Corporations) так само як і транснаціональні мають глобальну мережу філій, але їх акціонерний капітал розосереджений в двох або більше країнах. Прикладами багатонаціональних компаній можуть бути англо-голландські компанії Royal Dutch/Shell та Unilever, німецько-бельгійська Agfa-Gevaert, англо-італійська Dunlop-Pirelli, англо-американсько-канадська International Nickel та ін.¹

У перших дослідженнях експертів ООН у 1970-х роках, всі компанії, що здійснювали міжнародну економічну діяльність та виробництво, іменува-

¹ Зелінська О. М. Робоча програма з дисципліни «Актуальні проблеми світового господарства і МЕН» для студентів. Луцький національний технічний університет. 2017-2018. С. 7.

лись багатонаціональними. Проте у подальшому для їх позначення почали переважно вживати термін «транснаціональна корпорація» (Transnational Corporation), оскільки більшість корпорацій, що здійснюють міжнародну економічну діяльність, мають акціонерний капітал, центральний офіс в одній країні та підконтрольні зарубіжні філії та дочірні підприємства, тобто мають форму ТНК².

Поширеним у спеціальній науковій літературі при класифікації ТНК є використання кількісних та якісних критеріїв. Кількісними критеріями є співвідношення: активів за кордоном із загальними активами корпорації³; числа робітників і службовців за кордоном з їх загальною кількістю, частки прибутку, одержаного за кордоном із загальним прибутком, кількість країн у яких діє ТНК⁴.

За критерієм форми власності учасників ТНК, ТНК поділяються на:

- приватні ТНК, включаючи транснаціональні банки;
- міжнародні державні корпорації, що належать до однієї держави;
- багатонаціональні, міжнаціональні (міждержавні) корпорації.

За організаційно-правовими формами ТНК поділяють на:

- холдингові, що засновані на акціонерній формі контролю за рахунок володіння акціями дочірніх і залежних компаній або перехресного володіння акціями. Серед холдингів розрізняють: управлінські, державні, галузеві та міжгалузеві, регіональні, банківські тощо⁵;
- нехолдингові, де взаємовідносини в об'єднанні будуються на договірних засадах. До нехолдингових ТНК належать консорціуми, стратегічні альянси.

ТНК можуть як набувати статусу корпорації, так і не мати цього статусу. За критерієм відповідальності учасників за зобов'язаннями компанії виділяють об'єднання осіб (товариства, партнерства) та об'єднання капіталів (компанії, корпорації). Якщо всі учасники (або кілька з них) відповідають за зобов'язаннями компанії всім належним майном, йдеться про товариство або партнерство (Partnership). Якщо відповідальність учасників обмежена лише їх майновими вкладками – це корпорація (Corporation)⁶. Корпораціями зазвичай за законодавством зарубіжних країн визнають акціонерні компанії та компанії з обмеженою відповідальністю.

² Транснаціональні корпорації : навч.-метод. посібник. Уклад. : Т. В. Марченко. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. С. 19.

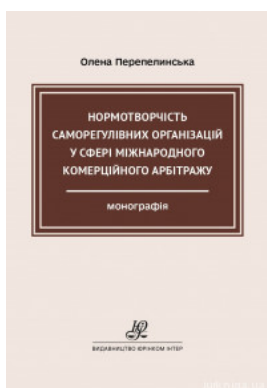
³ Aharony Y. On the definition of a multinational corporations. The multinational enterprises in transition. Princeton, 1972. С. 3-21.

⁴ Nguyen, Hiep, Coset J.-C. The measurement of the degree of foreign involvement. *Apple Economics*. 1995. Vol. 27. № 4. Р. 343-351.

⁵ Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 59-67.

⁶ Міжнародне приватне право. Підручник. За ред. проф. Жушмана В. П. та доцента Шуміло І. А. Київ, 2011. С. 106.

Книги, які можуть вас зацікавити

Нормотворчість
саморегулювальних
організацій у сфері
міжнародного
комерційного
арбітражу

Методологія й
організація юридичних
наукових досліджень

Мафія проти закону

Трактат про
компенсацію в праві

Перейти до галузі права
Міжнародне право

Перейти на сайт →